

UYGARLIĞIN BEŞİĞİNDE BİR RENK

ANADOLU'DA

KELTLER

Anadolu pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış, kimileri için yurt olmuş kimileri için yalnızca geçiş noktası olan eşsiz bir yer. Anadolu uygarlıkları saymakla tükenmiyor: Hattiler, Hititler, Asurlar, Akhalar, Frigler, Hellenler, Urartular, Lidyalılar, Likyalılar, Romalılar, Türkler ve daha birçok kavim bu toprakların kültürel zenginliğine katkıda bulunmuşlar. Bunlar arasında diğerlerine göre daha az tanıdığımız bir kavim daha var:

Keltler. Anadolu'daki adlarıyla Galatlar özellikle Orta Anadolu tarihinde önemli bir yere sahip. Ankara'yı ilk kez başkent yapan ve adını veren kavmin Galatlar olduğunu biliyor muydunuz?

Galatlar, ya da diğer adlarıyla Keltler köken olarak Avrupalı bir kavim. MÖ 300'lü yıllarda Kelt kabileleri Avrupa'ya yayılmış. Bugün Avrupa'da ve Türkiye'de Galatların anısını taşıyan birçok yer var. Bu yerlerin isimleri bize ipucu veriyor. Sözelimi Avrupa'da Galya, Galıçya, ülkemizde Gelibolu (Gallipoli), Galata gibi yerler Keltlerin izlerini taşıyor. Antikçağ'da Galatia olarak adlandırılan bölge, adını MÖ 278'de Küçükasya'ya göç etmiş Galatlardan alıyor. Böylelikle bir zamanlar "Frigya" olan topraklar Galatların buraya yerleşmesinin ardından Galatia adını alıyor. Gerek Helenler gerekse de Romalılar bu insanlara "Bol Pantolonlular" lakabını takmışlar. Galatların kadınları da erkekleri de ayak

bileklerinde toplanmış bol pantolonlar (bir nevi potur) giyerlermiş. Ayakkabılarının altları da çiviliymiş.

Anadolu'ya yağmacı bir kavim olarak gelen Keltler, burada yağmalar yaptılarsa da, bir süre daha uygar bir görünüm ç-

Anadolu'da Galatya bölgesi

zerek yerleşik yaşam biçimine geçmişlerdi. Prof. Dr. Ekrem Akurgal, Galatlar hakkında şöyle yazıyor: "Onlardan daha iyi sihirbaz ve daha üstün kâhin yoktu. Fakat bu güçlerini asla şarlatan gibi kullanmadılar. Cnlere ve halkın önem verdiği Tanrı güçlerine pek inanmadılar. Toprak anayı dölleyen bir Tanrı-Baba Gök'e inanıyorlardı. Bu nedenle de göğe yakın olmak için her zaman göğe doğru yükselen, şimşek ya da yıldırım çeken, göğün verdiklerini alan her coğrafyayı kutsal saydılar."

Galatlar geniş bölgede üç boya ayrılarak yerleştiler. Sivrihisar (Pessinus), Ankara (Ankyra) ve Yozgat Büyüknefes (Tavium) bu üç boyun merkezi oldu. Galatia'nın MÖ 1. yüzyılın sonlarında Roma

egemenliğine girmesinden sonra kendi kültürel kimliklerini koruyamayarak asimile oldular.

Galatların Anadolu'ya girişi, Bithnia Kralı 1. Nikomedes (MÖ 279-255) zamanında olmuştu. 1. Nikomedes, bugün Nemrut dağında gördüğümüz heykelleri yaptıran 1. Antiokhos'a karşı krallığını savunmak amacıyla çeşitli ittifaklar kurma gereği duymuştu. Komşularıyla anlaşmalar yapan Nikomedes, kentlere yönetici olarak yerleştirdiği kardeşlerinin isyan haberini duyduğunda gücünün zayıfladığını düşündü ve dışarıdan yardım aramaya girişti. Bu sırada, bir süre önce Makedonya ve Yunanistan'ı istila eden Galat reislerinden ikisi; Leonarrios ve Lutharios, kendi boylarını alarak esas ordudan ayrılmış, Gelibolu yarımadasını ve onun kuzeybatısındaki Lysimakheia kentini ele geçirmişlerdi. Bugün kullandığımız Gelibolu adının yarımada verilmesi yine Galatlar nedeniyle Burası Gallipoli, yani "Galatların yerleştiği yer" olarak biliniyordu. Bu söz zamanla Türkçede Gelibolu'ya dönüştü. Tarihçi Livius'un anlattığına göre, Nikomedes, Leonarrios'la bir anlaşma yaparak, onu ordusuyla birlikte İstanbul Boğazı'ndan geçirmiş ve ülkesine getirmişti. Onun yardımıyla kardeşlerini yenen Nikomedes, topraklarını genişletme olanağı da bulmuştu. Bu sırada Lutharios'un emrindeki Galatlar da Çanakkale Boğazını geçmişler ve Anadolu'ya gelmişlerdi. Eş ve çocuklarıyla birlikte yaklaşık 20.000 kişi oldukları sanılan iki grup birleşip Sakarya ve Kızılırmak arasındaki bölgeye yerleştiler.

Bir başka tarihçi Cassius Dio'ysa, bir zamanlar önderleri Brennos başkanlığında Yunan kentlerini yağmalayan Galatların Trakya'ya geldiklerini, oradan da Bithynia'ya geçtiklerini ve Frigya'dan, Paflagonya'dan, Olympos (Uludağ) Dağı'nın bulunduğu Mysia'dan, ayrıca Kapadokya'dan bazı kısımları ayırarak oralara yerleştiklerini söylüyor. Nikomedes'in, hizmetleri karşılığında Galatları kendisine bağlı Frigya'ya yerleştirdiği de bir başka iddia. Galatların, Anadolu'nun ortasına yerleşmeleriyle ilgili başka öyküler de var. Byzantion'lu Stephanos'un Ethnika adlı ünlü coğrafya sözlüğünün "Ankyra" maddesine göre MÖ 278'de Küçükasya'ya gelen Galatlar, Pontus Kralı 1. Mithridates Ktistes'in ordusunda paralı asker olarak, Mısır Kralı 2. Ptolemaios'a karşı karşı Paflagonya yöresinde savaşmışlar. Boz-

Savaşçı bir kavim olan Galatlar çevre halklara korku salıyordu.

guna uğrayan Mısır ordusunu denize kadar kovalamışlar, hatta Mısırlıların birçok savaş gemisini de ele geçirmişler. 1. Mithridates, Galatların bu yardımına karşılık olarak onlara Kızılırmak ve Sakarya ırmakları arasındaki toprakları bağışlamış. Galatlar, Mısırlıların gemilerinden aldıkları çapaları zaferlerinin bir belgesi olarak beraberlerinde yeni yurtlarına getirmişler ve bölgede bir kent kurup adını, çapa anlamına gelen Ankyra koymuşlar.

Galatlar ve Ankara kenti üzerine yapılan yorumlar farklılıklar gösteriyor. Kimi kaynaklara göre Galatlar Ankyra kentini

sonradan ele geçirmişti. Kentin kurucusu, Frigya kralı Gordios'un oğlu Midas'tır. Galatların yurdunun onlara çeşitli krallar tarafından bağışlandığı görüşü tarihçiler arasında ağır basıyor. 1. Nikomedes ve 1. Mithridates, Galatları ordularında paralı asker olarak kullanmalarına karşın, barış zamanlarında yönetilmeleri çok zor bir kavim olduklarından, onları kendi krallıklarında değil de uygun bir uzaklıkta yerleştirmeyi daha yararlı görmüşler. Bu iki kralın görüşlerine göre Galatlardan yardım istenebilir, onlar paralı asker olarak tutulabilir ama asla kendi topraklarına yerleşmelerine izin verilemezdi. Çünkü Galatlar bir kere bir krallığın topraklarına yerleştiklerinde, buraları ele geçirme ve yağmalama hevesine kapılıyorlardı. Bu nedenle Galatlar, 1. Nikomedes'in güvencesinde Frigya'nın hâkimi olmuşlardı. Bu bölgenin asıl sahibi Nikomedes değildi. Galatlarla müttefik olan Nikomedes, Seleukos Kralı 1. Antiokhos'un desteklediği isyankâr kardeşi Zipites'i ortadan kaldırdıktan sonra Antiokhos'la karşı karşıya gelmemek ve kendi krallığını korumak için Galatlardan bir tampon bölge oluşturmak istiyordu. 1. Nikomedes ve 1. Mithridates, Galatları Frigya'ya yerleştirerek kendi güvenliklerini sağlıyorlardı.

Galatlar hakkındaki bilgilerin bir kısmını günümüze aktaran ünlü Fransız araştırmacı Fernand Lequenne. Şöyle diyor Lequenne: “Galatlar’ın düşmandan ve kendilerine kinle bakan yüzlerden başka bir şeyle karşılaşmadıklarını sanmayalım. Hiç de böyle değil. İskender’in seferlerinden beri Asya’da kol gezen bir sürü maceraperest onlara katılıyordu. Aynı zamanda Helenizm’e karşı derin bir tepki göstermeye hazır olan Anadolu’nun yerli halkı, bu adamları oç alıcı olarak görüyordu. Tektosaglar (Galat boyu) kendilerine düşen ve tutunmalarına olanak veren yüksek yaylalardaki bu tepkiyi çok daha güçlü bulmuşlardı.”

Kelt geleneklerinde olduğu gibi ülke-ye sahip olan kabileler ayrı bölgelerde yaşıyordu ve her boyun kendi şefi vardı. Bu şeflere tetrark adı veriliyordu.

Orta Anadolu’da Tektosagların yaşadıkları ülke belki de Asya’nın en yokul yörelerinden biriydi. Fakat yine de, o dönemde Anadolu şimdikinden daha çok orman, tarla ve çayıra sahipti. Bozkır daha azdı. Ankara civarında şimdiki kurak tepelerin yerinde geniş ormanlar uzanıyordu. Burada bugün Filistin, Lübnan ve Asya’nın birçok bölgesinde olduğu gibi bir ağaçsızlaşma ve kuraklaşma söz konusu.

Ormanlar özellikle yaylayı Bithynia, Karadeniz ve Kafkasya yönünden saran dağların üstündeydi. Galatlar’ın pek sevdiği meşe, gürgen ve çam ormanları, büyük olasılıkla tıpkı Keltlerde olduğu gibi kutsal din adamları druidlerin doğaya yö-

Yaralı Galat savaşçısı. Eski Yunanlılar Galatların kahramanlıklarını heykele dökmüştü.

nelik ayinlerini yaptıkları yerlerdi. Buralar Keltler’in kutsal hayvanları olan ge-yikler ve yaban domuzlarıyla doluydu.

Öte yandan Karadeniz’e doğru alçalan yüksek yaylalar (ortalama yükseklik 1000 metre) ve kimi zaman bulutları yere kadar inen uçsuz bucaksız bir gök Galatların yurdunu masalsı bir havaya bü-ründürüyordu. Ünlü coğrafyacı Strabon bu bölgeyi şöyle anlatıyor:

“Galat Yaylası’na çıkmak için her yanda köpüklü sellerin aktığı vadiler aşılır. Karadeniz’e dökülen iki büyük nehir vardır: Batıda Frigya Yaylası’nın vahşi tepelerinden doğan, kutsal Gallos Irmağı’nın birleştiği Pessinus’tan itibaren gemilerin geçmesine elverişli olan, bol balıklı Sangaros (Sakarya), doğuda yukarı Fırat’ın yakınındaki yüksek yaylalardan doğup, dar boğazlardan akan, bulanık sulu, gemisiz, balıksız Halys (Kızılırmak).

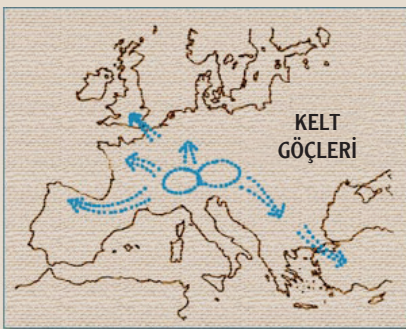
Bu iki nehrin güney kolları arasında-ki yayla, İonya’ya doğru ortasında Tatta (Tuz Gölü) bulunan büyük bir tuz çölüy-

le korunur; göl o kadar tuzludur ki, üstünden geçen kuşlar, kanatlarına biriken tuz billurlarının ağırlığından hemen düşer ölürlür.”

Savaşçı ve yağmacı bir kavim olarak bilinen Galatlar, yerleştikleri bölgeyi, kendi karakterlerine uygun bulmuşlardı. Galatia bölgesi çok sayıda sığır, domuz, at, keçi yetiştirmeye elverişli düzlüklerin yanı sıra, bölgede görülmedik derecede saf ve bol tane veren geniş arpa ve buğday tarlalarına sahipti. Strabon’a göre, doğuştan iyi hayvan yetiştiricisi olan ve et saklamayı bilen Galatlar, önceleri yünleri ve sucuklarıyla, tarımcılığı öğrendikten sonraysa ekmekleri ve biralarıyla yörede ün salmışlardı. Bunların yanında bölgeye yerleşen ve tarımla uğraşmaya başlayan Galatların nüfusu da hızla artıyordu. Çevre kentler, Galatların artan nüfusundan endişe duyuyordu, çünkü yağmacı bir halk olan Galatlar çevrelerine korku salmıştı. Bundan payını alanlardan biri de Bergama (Pergamon) kentiydi. Keltlerin Anadolu’ya girdiği dönemlerde kral olan 1. Eumenes’in ölümünün ardından Bergama’nın başına Attalos geçmişti. Bergamalılar da birçok Anadolu kenti gibi o dönemde Galatlara haraç veriyordu. Attalos Bergama kralı olduğunda bu haracı vermeyi reddetti. Bunun üzerine Galat Tolistobag kabilesi Bergama üzerine yürüdü. Attalos onları karşıladı ve Galatlar yenildiler. Fakat bunun öcünü almak için hazırlanan Tolistoboglar, diğer bir Galat boyu olan Tektosaglarla birleştiler. Bu fırsattan yararlanarak Bergama’yı egemenliği altına almak isteyen Antiokhos Hiyeraks da Galatlarla birleşti. Böylece güçlü bir ordu

İçimizdeki İrlandalılar Akrabamız mı?

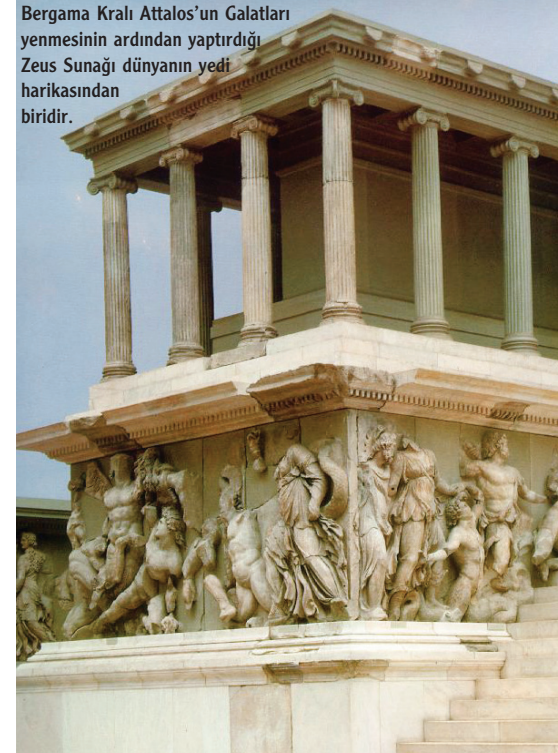
Yıllar önce Kelt asıllı Kanadalı şarkıcı Loreena McKennit, şarkılarının Türkiye’de çok tutulduğunu, yalnızca büyük kentlerdeki gençlerin değil, Anadolu’nun farklı yerlerindeki her yaştan dinleyicinin albümlerini aldığını öğrenince çok ilgisini çekmiş ve Türkiye’ye gelmişti. Burada Anadolu kültürlerinden çok etkilenmiş ve bunları kendine yakın bulduğunu söylemişti. Bu karşılıklı yakınlığın kökeninde geçmişin ortak anıları var mı bilemiyoruz. Öte yandan Keltlerin Avrupa’nın çeşitli yerlerine yaptıkları göçlerin bir kolunun Anadolu’ya uzandığını bildiğimize göre, bu çok da olmayacak bir şey değil. Hint-Avrupalı olarak sınıflandırılan Keltlerin Avrupa’ya ne zaman geldiği kesin olmasa da, orta ve kuzeybatı Avrupa’nın, Britanya adalarının en eski sakinlerinden oldukları da biliniyor. Özellikle İskoçya, İrlanda gibi bölgeler Kelt kökenli olarak düşünülse de asıl ağırlık Galler’de. İskandinav kökenli İskoçlar ve Germen ırkından Saksonlar Britanya adaları-

na geldiklerinde Keltler buradaydı. Sonraları Fatih William’la birlikte adaya gelen Normanlar bu halkın Galya’dakilerle akraba olduğunu görüp, yaşadıkları yere “Pays de Galles”, yani “Gallerin Ülkesi” adını verdi.

Geniş bir kültüre sahip olan Keltlerin özgün kültür örneklerini bugün İrlanda, İskoçya, Galler gibi yörelerde görmek mümkün. Göçlerle Anadolu’ya kadar gelip Ankara’ya yerleşen Keltler, bizi tarihi olarak onlara bağlıyor olabilir mi? Bu durumda “içimizdeki İrlandalılar” belki de akrabalarımızdır.

Bergama Kralı Attalos’un Galatları yenmesinin ardından yaptırdığı Zeus Sunağı dünyanın yedi harikasından biridir.

oluşturan Galatlar Bergama'ya saldırdı. Bu savaş sonunda bir zafer kazanan kral Attalos'a, Soter (kurtarıcı) unvanı verildi. Galatlar ilk kez böylesine bir yenilgi almıştı. Kral Attalos bu zaferini ölümsüzleştirmek için hem yıllık bir festival düzenlenmesini emretti hem de sonradan dünyanın yedi harikasından biri olarak görülen Zeus sunağını yaptırdı. Bu sunağın çevresindeki rölyeflerde Attalos'un Galatlara karşı kazandığı zafer anlatılıyordu.

Galatların etkinliği Küçükasya'da her zaman sürdüyse de, sürekli savaşlardan dolayı yıpranan bir halk görüntüsü çizdiler. Bununla birlikte, bölge Roma egemenliğine girene kadar etkilydiler. Anadolu'da pek çok savaşta aranan paralı askerler olarak varlıklarını sürdürdüler. Son olarak Seleukoslar Romalılara karşı yaptıkları savaşta yenildiklerinde Anadolu el değiştirdi ve MÖ 189'da bölgede Roma etkisi başladı. MÖ 64'teyse Galatya Roma'nın eyaletlerinden birisi olarak düzenlendi.

Keltlerin Anadolu'daki serüveninin bu kadarla sınırlı olduğunu sanabiliriz. Ne var ki yıllar önce bir gazetede Semih Kaplanoğlu imzasıyla yayımlanan bir yazıda Anadolu'ya gelen başka Keltlerden söz ediliyor. Bunlar yıllar sonra haçlı seferleriyle Anadolu'ya gelmiş, Anadolu'nun dağlarında kalmış Keltler.

Şöyle anlatılıyor bu tarihi olay: "1094 yılında, Kuzey Britanya Kelt köylüleri birkaç yıl önce tanıştıkları ve kılıç zoruyla iman ettikleri İsa'ya daha yeni yeni alışmaya çalışıyorlardı. Norfolk kontu Ralph Guader'e bağlı Bretagne şövalyeleri sisli bir kış günü erkekleri toplayıp götürdüklerinde, kadınlar gizledikleri totemleri tekrar ortaya çıkardılar ve erkeklerinin Raymond'un 1. haçlı seferi için askere alındığını öğrendiler. Kelt erkekleri düzenli ordunun onları beklediği kuzey Fransa'ya geçirildiler; İki yıl sürecek - önce Alpler üzerinden İtalya'ya sonra Draç ve Selanik'e, oradan da İstanbul'a sefere çıkarıldılar. Pek çoğu, bu zorlu yolculuk sırasında öldü. Bizans'ın başkentini geçip İznik önlerine ulaşabildiklerinde, koca orduda Keltlerin sayısı yüzü ancak geçiyordu

Aynı yıllar... Orta Asya... Selçuklu sultanı Kılıçarslan'ın komutanları, adım adım yaklaşan haçlı ordusuna karşı koyabilmek için Buhara civarında yerleşik düzene geçmeye çalışıyor. Şamanist Türkmenleri önce Müslüman yapıyor,

sonra da orduya katıyorlar. Türkmen kadınları gök-deniz tanrılarını kuşlar-balıklarla yeryüzüne çağırıyor, haberci tanrılar, erkeklerinin Anadolu'ya, İznik önlerine savaşmaya götürüldüklerini söylüyor..."

Doğa güçlerine inanan yeni Hıristiyan olmuş Keltlerle Şamanizmi yeni terk etmiş Müslüman Türkmenlerin Anadolu'da karşılaşmaları başlı başına bir söylence havasında geçse gerek. Tarihçi Foucher de Chartres'in haçlı seferi sırasındaki notları, olanları anlatır gibidir.

"Keltlerin başı olan Şövalye Gnut, savaş sonrası ormanda gezerken çaputlarla süslenmiş kayın ağacına rastlar, burası onun için kutsal bir yerdir ve orada gök

Galatlar esir olmaksızın topluca intihar etmeyi yeğliyorlardı.

tanrısına kendini yakın hisseder ve dans eder. Ağacı Türkmenlerin süslediğini bilmemektedir. İki kavim çok daha sonra Eskişehir düştükten ve Kapadokya geçilip, Akdeniz'e vardıldıktan sonra karşılaşır. Adana Haçlılar tarafından alınır. Haçlı Ordusu Adana'da mevsim nedeniyle duraksar; Şövalye Gnut'a Toroslarda bir Roma şatosu düşer. Şövalye kalan Keltlerle oraya yerleşir. Bir gece Türkmenler şatoyu kuşatır. İlk çatışma çetin geçer. Birkaç gün sonra Gnut dışarıya bir elçi gönderir. Türkmenlerin komutanı Tusi Abu, elçiyi sur önünde karşılar. Elçi topırağa mesajını çizer. Mesaj, şahin, güneş, ay ve at şekillerinden oluşuyordur. Tusi Abu çok şaşırır çünkü yıllardır karşılaştığı bu insanları Hıristiyan sanmaktadır. Ama yere çizilenler kendi Şaman sembolleridir ve anladığı kadarıyla bahar şenli-

ğini anlatmaktadır."

İki kavim o bahar bayramını ve sonraki bayramları birlikte kutlar. Zamanla Toroslarda yerli halkla karışan Keltlerin öyküsü de böyle. Göğe-toprağa inanan bu insanların korktukları tek şeyse göğün bir gün başlarına çökmesiymiş. Anadolu'ya gelen Galatlar yolları üzerinde gördükleri insan biçimli Yunan tanrılarından hiç etkilenmemişler. Kelt liderlerinden Brennos'un tanrı heykellerini görünce gülüp, onları aşağıladığı söyleniyor. Bununla birlikte bu durum her zaman geçerli değil. Galatların, yerleştikleri toprakların otokton tanrılarına saygı gösterdiği anlatılıyor. Sözelimi Julius Caesar, Galya seferini anlattığı yazılarında Gallilerin Roma ve Helen tanrılarına taptıklarını ve özellikle de Mercurios'a inandıklarını söylüyor. Bununla birlikte bu görüş yalnızca kendi öz niteliklerini yitiren Galliler arasında geçerli olmalı. Öte yandan Anadolu'ya gelen Galatların zamanla yerli tanrıları benimsediğini, özellikle de Kibele'ye önem verdiklerini biliyoruz. Kibele kültü, Galatları kendisine bağlayacak özelliklere sahipti. Kırlarda yüksek yerlerde bulunan sunaklar, menhirler gibi dikilmiş taşlar, kayaya oyulmuş tahtlar, ana tanrıça inancı Galatların doğaya, hayvanlara olan sevgisine uygun düşüyordu.

Toplumsal yaşamda Galatları hayvancılıkla uğraşan, topraktan yalnızca ihtiyaçları kadarını alan, zenginliklerini besledikleri koyun ve at sürülerinden sağladıklarını biliyoruz. Bu yönleri, onların Türkmenlerle benzer olan bir başka özellikleri. Geniş ve çok olan hayvan sürülerinden elde ettikleri hayvansal gıdalar ve yünler onların önemli zenginlik kaynaklarından biri. Ayrıca Galatlar elde ettikleri yünü boyamakta da ustaydı. Aynı şekilde bu yünlerden çok hoş dokumalar yaptıkları da biliniyor.

Galatlar Anadolu'ya geldiğinde savaşçı ve barbar olarak görülüyorlardı. Zamanla bu topraklarda yaşayanların etkileriyle Anadolu'ya uyum sağladılar. Anadolu, üzerinde yaşayan bütün halklar gibi onları da kendi potasında eritti ve kültür mozağinde hoş bir renk oldular.

Gökhan Tok

Kaynaklar:
Arslan, M., Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar, Arkeoloji ve Sanat, 2000.
Anadolu Uygarlıkları, c.ii, s: 298, Görsel Yayınlar, 1982.
<http://indoeuro.bizland.com/project/chron/chron3.html#280>
<http://en.wikipedia.org/wiki/Galatia>